

FARIDA AFRUZ SHE`RIYATINING LINGVOESTETIK XUSUSIYATLARI

Ro`ziqulova Nilufar

*BuxDU o`zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrası
2-bosqich magistranti*

Annotatsiya. *Bugungi tilshunoslik sohasi rivojlanib borayotgan bir davrda uning bir tarmog`i hisoblanmish lingvoestetika yo`nalishi yangi tarmoq sifatida tilshunoslik rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolamizda o`zbek she`riyatining ardoqli vakili Farida Afruz she`riyati hamda uning lingvoestetik jihatlari lingvistik nuqtayi nazardan tadqiq etiladi.*

Kalit so`zlar: *Farida Afruz, she`riyat, lingvoestetik xususiyat, lingvistik tadqiq, lingvoestetika.*

LINGUO-AESTHETIC OF FARIDA AFRUZ'S POETRY

Rozikulova Nilufar

2nd stage graduate student of BuxSU

Abstract. At a time when the field of linguistics is developing today, the direction of linguoesthetics, which is considered one of its branches, is gaining importance in the development of linguistics as a new field. In this article, the poetry of Farida Afruz, an honored representative of Uzbek poetry, and its linguistic and aesthetic aspects are studied from a linguistic point of view.

Keywords: Farida Afruz, poetry, linguo-aesthetic features, linguistic research, linguo-aesthetics.

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЭЗИИ ФАРИДЫ АФРУЗ

Розикулова Нилуфар

аспирантка 2 ступени БухГУ

Абстрактный. В то время, когда сегодня развивается область языкознания, все большее значение в развитии языкознания как новой области приобретает направление лингвоэстетики, которое считается одной из ее ветвей. В данной статье поэзия заслуженной представительницы узбекской поэзии Фариды Афруз и ее лингвистико-эстетические аспекты исследуются с лингвистической точки зрения.

Ключевые слова: Фарида Афруз, поэзия, лингвоэстетические особенности, лингвистические исследования, лингвоэстетика.

Bugungi kunda tilshunoslik fanining yangi tarmoqlari son va sifat jihatdan ortib bormoqda. Bu esa badiiy adabiyot namunalariga qayta-qayta murojaat etish zaruratini ham yuzaga chiqarmoqda. Shunday yo'nalishlardan biri lingvoestetika bo'lib, tilshunoslikning mazkur yo'nalishi lingvopoetika, lingvostilistika, lingvosemantika bilan uzviy bog'liq hamda bir-birini to'ldirib boruvchi yo'nalishlar hisoblanadi. Bizning mazkur jajji tadqiqotimizda ham lingvoestetika, xususan, uning Farida Afruz she'riyatida aks etishi borasida so'z yuritiladi.

Lingvoestetika – so'zlarning talaffuz etilishi, ularning ma'nosi hamda unga bo'lgan hissiy munosabatlarimizni ilmiy tadqiq qiluvchi lingvistik fan hisoblanadi[3]. Lingvoestetikani yuzaga keltiruvchi predmetlari sifatida ritm, me'yor, tovushlar miqdori, qofiya, bayt, she'riy satrlar va shu kabilarni misol qilib keltirish mumkin. Bundan tashqari, musiqiylik, ohangdorlik ham ushbu yo'nalish tadqiqot obyektini sanaladi. Aytib o'tish lozimki, lingvoestetika bevosita adabiyot sohasi bilan hamkorlikda ish olib borib, yuqorida qayd etilgan soha predmet va obyektlari ham aynan adabiyotga tegishli tushunchalar hisoblanadi[5]. Bu yangi tarmoqning shakllanishi miloddan avvalgi davrlardagi Gretsiya hududiga borib taqalsa-da, biroq uning tilshunoslikning yangi "avlodi" o'laroq ko'rinishi bugungi davr bilan bevosita aloqadordir. Qadimgi yunon olimlari ham tovushlardagi ohangdorlikka hamda ularga nisbatan kishilarning hissiy holatiga alohida e'tibor qaratishgan. Jumladan, "l" tovushi ravon talaffuz etilishi kishidagi ma'lum bir hislarni junbushga keltirsa, "r" tovushining biroz dag'al talaffuz qilinishi shaxs hissiyotidagi qo'rquvni uyg'otishi to'g'risida qator asarlarida ma'lumot berib o'tganlar. Bu esa ma'lum vaqt o'tgach, psixolingvistlarning tadqiqot obyektiga aylanib ulgurdi, aytish o'rinliki, ularning tadqiq ishlarida bu yo'nalish kishi ruhiyati bilan bevosita aloqador holda shakllantirildi[7]. Shu o'rinda bir savol tug'ilishi tabiiydir, xo'sh, tovushlarning bu jihati kishi psixikasiga bevosita aloqador ekan, unda psixolingvistika hamda lingvoestetika o'rtasida qanday farq mavjud? Psixolingvistika tovushlarning kishi ruhiyatiga ta'sirini umumiy doirada o'rgansa, lingvoestetika esa ularning shaxs hissiyotiga ta'sirini xususiy jihatdan tadqiq qiladi.

Ma'lumki, Farida Afruz o'zbek she'riyatining taniqli vakillaridan biri hisoblanib, "Qirq kokilligim", "Iztirob ko'ylagi", "Tunlar isyoni", "Ko'zim manim", "O'zimdan o'zimgacha", "Ushshoq" kabi qator badiiy asarlar muallifi sanaladi[9]. O'z she'rlarida kishi hislarini baralla kuylagan ijodkor bugungi kunda barcha adabiyot muxlislarining sevimli shoirasidir. Qayd etib o'tish lozimki, shoira she'rlaridagi unli va undosh tovushlarning tartibi, ularning maromga solingan holda ifoda etilishi, ritmik jihatdan bo'yoqdorligi ijodkor she'riyatidagi lingvoestetik jihatlarni yorqinroq ochib berishga yordam beradi. Farida Afruzning "Bahor, kelaqol"[8] she'ridan olingan ushbu parchaning lingvoestetik tahlilini kuzatamiz:

Ko'klab ketdi

Ko'ksimdagi nayzalar,

Gul ochmoqda,

*Kiprigimda maysalar,
Bir bor kelar,
Ming yilda bu lahzalar,
Yor kelar kun keldi, bahor kela qol.*

Yuqoridagi baytda ishtirok etgan unlilar sonini quyidagich izohlash mumkin:

Unlilar	A	E	I	O	U	O'
Soni	18	5	10	6	4	2

Jadvalda keltirilgan unlilar miqdoridan ko`rinib turibdiki, kishi hissiyoti, ko`nliga ta`siri jihatidan "a" unlisi yetakchilik qilsa, eng kam qo`llanilgan unli tovush sifatida "o'"ni aytish mumkin. Ularning miqdoriy darajalanishiga ko`ra quyidagicha joylashtirish mumkin: *A – 18. I – 10. O – 4. E – 5. U – 4. O' – 2.*

Bu bevosita estetik ma`lumot uzatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, she`riy matnda ifodalangan mazmun ham she`rning o`quvchi hissiyotiga ta`siri jihatdan o`rinlidir. Demak, tovushlar tizimi hamda she`r mazmuni shaxs hissiyotida tutgan o`rni borasida ajralmas bo`lib, ularni quyidagi ketma-ketlikda aks ettirish mumkin: *tovushlar tizimi>tovushlar tizimi asosida yuzaga kelgan she`r mazmuni.* Farida Afruzning yuqorida keltirilgan she`riy parchasidagi unli tovushlar ishtirokining joylashuv tartibi quyidagicha:

I. o` a e i

II. o` i a i a a a

III. u o o a

IV. i i i a a a a

V. i o e a

VI. i i a a a a

VII. o e a u e i a o e a o

Yuqorida keltirilgan tovushlar tartibi yuzasidan lingvoestetik kuzatish olib boradigan bo`lsak, birinchi hamda beshinchi baytdagi xilma-xil unlilarning bir marotabadan qo`llanilishi kishida umidvorlik hamda keyingi sodir bo`lishi mumkin bo`lgan voqelikka qiziqish tarzidagi hissiyotlarni yuzaga keltiradi. Ikkinchi, to`rtinchi hamda oltinchi baytlardagi takror tovushlarning ketma-ket kelishi mazmun tugalligini ta`minlash bilan bir qatorda, tinglovchida his-hayajonni ta`minlab beruvchi muhim omil sifatida qayd etish mumkin.

Xulosa o`rnida aytishimiz mumkinki, lingvoestetikani ta`minlab beruvchi ikki omil mavjud bo`lib, ular tovushlar takrori hamda mazmun tugalligi – ushbu ikki vositani biridan ikkinchisiz tasavvur etib bo`lmaydi. Bu ikki unsur kishidagi emotsional jihatlarni ta`minlab beruvchi voqelik sifatida namoyon bo`ladi. Farida Afruz she`riyatida namoyon bo`lgan bu jihatlar ham tinglovchini o`ziga jalb qiluvchi hamda uning hislarini junbushga keltiruvchi omil sifatida vujudga keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Алексеева И.С. Введение в переводоведение. М.: Академия, 2004. 347 с.
- 2.Выготский А.С. Психология искусства. М.: Искусство, 1964. 392 с.
- 3.Кухаренко В.А. Интерпретация текста. М.: Просвещение, 1988. 191 с.
- 4.Потебня А.А. Мысль и язык.// Русская словесность. Антология. М., 1997. – с.51 – 65.
- 5.Поцепня Д.М. Образ мира в слове писателя. СПб.: Изд-во С.-Пб. ун-та. 1997. 264 с.
- 6.Словарь иностранных слов. СПб.: «Виктория плюс», 2004. 816 с
- 7.www.fayllar.org
- 8.www.google.com
- 9.www.wikipedia.org

